

MASARYKOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Právní nauka I. Prameny práva; Tvorba práva

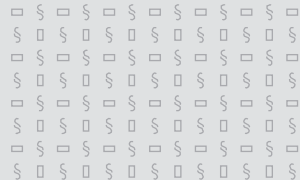
OBECNÉ ROZDĚLENÍ PRAMENŮ PRÁVA

- vnější forma právních norem: **FORMÁLNÍ PRAMENY PRÁVA**
- zdroje obsahu právních norem: **MATERIÁLNÍ PRAMENY PRÁVA**
- zdroje poznání práva: **PRAMEN PRÁVA V GNOZEOLOGICKÉM SMYSLU**

MATERIÁLNÍ PRAMENY PRÁVA

- **PRAMENY PRÁVA V MATERIÁLNÍM SMYSLU**
- prameny determinující obsah právních norem
  - stav dané společnosti
  - ekonomická úroveň
  - kulturní úroveň
- společensko-historický kontext, ve kterém právo vzniká
  - zájmy, které se do obsahu práva promítají

PRAMENY PRÁVA V GLOZEOLOGICKÉM SMYSLU

- prameny poznání práva
- veškeré informace o právu
- včetně individuálních právních aktů
- včetně literatury
- ...

FORMÁLNÍ PRAMENY PRÁVA

■ PRAMENY PRÁVA VE FORMÁLNÍM SMYSLU

- právo ve státě stanovené, nebo uznané, vnější formě právních aktů (právních předpisů) a ve vnější formě rozhodnutí státních orgánů uskutečňujících aplikaci práva
- stát uznává určitý zdroj (a jiné formální prameny práva) jako pramen práva proto, že uznal všechny stanovené fáze jeho vzniku
  - lze uznat i právní vědomí - dříve součást socialistického revolučního práva (zvláštní forma „práva soudního“)
- stát sám rozhoduje, kterou proceduru uzná za relevantní

FORMA

- vnitřní organizace, struktura obsahu a jeho vnější vyjádření
- vnější forma - prameny práva
- vnitřní forma - struktura právní normy

FORMÁLNÍ PRAMENY PRÁVA - přirozené a pozitivní právo

- právní pozitivismus - právo jsou pouze příkazy zákonodárce
  - respektování dřívější teze, že právo je právem ať je jeho obsah jakýkoli
  - „norimberský převrat“ - *„Zdravý rozum lidstva vyžaduje, aby se zákon neomezoval pouze na trestání drobných lidí za drobné trestné činy. Zákon má postihnout i ty, kteří získali ohromnou moc a využívali ji záměrně k tomu, aby uvedli do pohybu zlo, jež neušetří ani jediného krbu na světě“* - část obžaloby u Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku (1945)
    - normotvůrce nemůže předvídat v předpisu všechna pravidla
    - požadavek návratu k právním principům jako formálnímu prameni práva (Dworkin: Riggs vs. Palmers)

FORMÁLNÍ PRAMENY PRÁVA - druhy

- pramen objektivního práva
- základní prameny:
  - normativní právní akt
  - právní obyčej
  - soudní precedenty
  - normativní smlouvy

NORMATINÍ PRÁVNÍ AKT

- Právní předpis je rozhodnutím orgánu veřejné moci, které obsahuje právní normy jako předem daná pravidla chování.
  - apriorní způsob tvorby práva
- Rozhodující v kontinentálním typu právní kultury
- nejčastěji **ZÁKON**

ZÁKON - v judikatuře ESLP

- zákonem se rozumí jakýkoli pramen práva, včetně soudního precedentu, pokud jde o zákon:
  - dostupný - nutné příslušné zveřejnění
  - přesný - zda jsou s určitou přesností stanoveny podmínky, za nichž nastávají právní následky
  - předvídatelný - tato podmínka je naplněna v momentě, kdy se účastník řízení může dozvědět na základě znění relevantního ustanovení a v případě potřeby za pomoci jeho výkladu soudní judikaturou, které jednání a která opomenutí zakládají jeho odpovědnost. Norma je zvláště „předvídatelná“ v momentě, kdy nabízí určitou garanci proti svévolným zásahům veřejné moci a proti extenzivní aplikaci určitého omezení k újmě účastníka řízení.
- shoda formy i obsahu

PRÁVNÍ PŘEDPIS - rozhodnutí Ústavního soudu ČR

- zákon je normativní právní akt, který zavazuje blíže neurčený okruh subjektů a upravuje **situace, které nastanou v budoucnosti** (Pl. ÚS 77/06).
- K základním principům materiálního právního státu náleží maxima všeobecnosti právní regulace (požadavek obecnosti zákona, resp. obecnosti právních předpisů). **Všeobecnost obsahu** je ideálním, typickým a podstatným znakem zákona (resp. i právního předpisu vůbec), a to ve vztahu k soudním rozsudkům, vládním a správním aktům. [...] Z uvedeného vymezení definičního znaku pojmu zákona (resp. právního předpisu) se pak odvíjí pojem zákona (právního předpisu) v **materiálním smyslu**, od něhož nutno odlišovat zákony (právní předpisy) ve smyslu formálním. Jsou-li zákony ve smyslu formálním akty zákonodárného orgánu, kterými tento "povoluje, popřípadě schvaluje, určitá konkrétní opatření výkonných orgánů (státní rozpočet, státní smlouvy a pod.)", přičemž "tradiční nauka se domnívá, že zákonný orgán v takových případech vydává - ve formě zákonů - správní akty." (F. Weyr, Československé ústavní právo, Praha 1937, s. 37), podzákonnými právními předpisy ve smyslu formálním (a nikoli materiálním) jsou pak právní předpisy, vydávané vládou, ministerstvy a jinými správními orgány, jež stanovují právní postavení přesně individualizovaných (označených) subjektů. Jakkoli jsou svojí formou pramenem práva (právním předpisem), svým obsahem jsou tudíž aplikací práva. (Pl. ÚS 55/2000)

HLEDISKA KLASIFIKACE NPA

- pravomoc vydávat normativní právní akty
- působnost při tvorbě právních norem
- procedurální pravidla týkající se způsobu a postupu vytvoření právních norem

DRUHY NORMATIVNÍCH PRÁVNÍCH AKTŮ

- dle normotvorné pravomoci i působnosti
  - stupeň právní síly (primární a sekundární)
  - původní a odvozené
- normativní akty nižšího stupně právní síly nesmí odporovat normativním aktům vyšší právní síly
- odvozené normativní akty nesmí odporovat právním aktům původním (podrobnější úprava; extenze výkonné moci do moci zákonodárné)

PRÁVNÍ OBYČEJ

- vzniká spontánně na základě dlouhodobé tradice a obecné akceptace veřejností a státem
- není tvořen cílevědomě
- Typickým příkladem vymezitelnosti i nepsaných právních pravidel lidského chování je právo obyčejové. Pro vznik právního obyčeje je nutné obecné přesvědčení o potřebě dodržovat obecné pravidlo chování (**opinio necessitatis**) a dále jeho zachovávání po dlouhou dobu (**usus longaevus, resp. longa consuetudo**). Obě tato hlediska jsou definičními hledisky i pro vymezení obecného právního pravidla (**hlediskem odlišujícím obecný princip a právní obyčej je zejména míra jejich obecnosti**). (nálezn US ČR vyhlášený 30/1998)
- pramen nepsaný - ačkoli: uherské obyčejové právo občanské mělo svou prvotní podobu komplexního soukromého sepsání v „Tripartitu“ právníka Štěpána z Vrbovce (Verböczy) roku 1514.

PRÁVNÍ OBYČEJ - ZNAKY

■ ZNAKY:

- dlouhotrvající faktické masové uskutečňování určitého chování a povědomí o jeho závaznosti [usus longaevus a opinio necessitatis (opinio iuris)]
- určitost obyčeje
- je uplatňováno státní donucení při porušení právního obyčeje
- Právní obyčeje nejsou zvyklosti - ty stojí mimo právní systém ve formálním smyslu.

SOUDNÍ PRECEDENT

- soudní rozhodnutí, které je prvním řešením daného případu, dosud právem neupraveného, závazným pro obdobné případy v budoucnosti
- Znaky:
  - originálnost
  - formální obecná závaznost

PRECEDENT

- ČÁSTI:
  - ratio decidendi
  - obiter dictum
- Je spojen se zásadou stare decisis: právní názor, který je vyjádřen v rozsudku by měl být respektován v obdobných případech
  - doplňovanou metodou hledání distinkcí (hledání rozdílů)

- v systému *common law* vytvářejí precedenty pouze odvolací soudy (vyšší soudy)
- druhy precedentů:
  - závazný precedent
    - soud je povinen se jím řídit
    - soudy musí být součástí téhož systému a soud vydávající precedent musí být v rámci tohoto systému hierarchicky výše (nebo na stejné úrovni)
  - nezávazný precedent
    - Soud, který jej vytvořil není součástí téhož systému
    - může být tzv. přesvědčivý precedent

NORMATIVNÍ SMLOUVA

- Je to druh smlouvy obsahující právní normy jako obecně závazná pravidla jednání.
- vznikají na základě konsenzu

JINÉ FORMÁLNÍ PRAMENY PRÁVA

- odborná literatura
- rozum
- spravedlnost
- právní principy

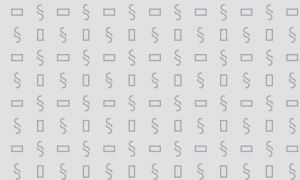
MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

Tvorba práva

Tvorba práva

- Tvorbu práva lze vymezit jako vytváření právních norem, tj. obecně závazných pravidel, uznaných a vynucovaných státem (společenstvím států)
- Právní normy vznikají zpravidla v záměrném procesu rozhodnutím decizního orgánu, nebo spontánně.

ZÁKLADNÍ SMĚRY POHLEDU NA TVORBU PRÁVA

- přirozenoprávní a historickoprávní koncepce
- pozitivistickoprávní pohled
- samovolná tvorba práva

Způsoby tvorby práva

■ autoritativní

- právní normy vznikají v legislativním procesu a/nebo
- právní normy vznikají v procesu rozhodování soudů

■ konsensuální

- právní normy vznikají v podobě normativních smluv

■ spontánní

- právní normy vznikají v podobě právních obyčejů

AUTORITATIVNÍ TVORBA PRÁVA - PRÁVOTVORBA LEGISLATIVNÍ

- veřejná autorita má oprávnění tvořit právo vzhledem k tzv. **plnosti moci** (*plenitudo potestatis*) - tím dochází k oddělení zákonodárné moci od moci soudní
- tvorba práva x dotváření práva - na jedné straně je přijetí zákona, na druhé jsou příklady
- problém interpretace práva - ztráta moci nad zákony, neboť interpretací může být změněna vůle zákonodárce
- legislativní právotvorba
  - *stricto sensu* - tvorba zákonů
  - *largo sensu* - tvorba právních předpisů

LEGISLATIVNÍ PRÁVOTVORBA - PARLAMENT

- historicky nespojujeme tvorbu zákonů pouze s parlamentem
- důležitý je prvek legitimacy zákonodárství
  - legitimita
    - sociálně-empirická
    - formálně-institucionální
- důvody pro to, aby byl parlament zákonodárcem:
  - reprezentace a politická legitimita
  - odpovědnost a transparentnost
  - participace, deliberace a kontradiktornost

LEGISLATIVNÍ PRÁVOTVORBA - VÝKONNÁ MOC

- úloha výkonné moci
  - příprava a iniciace návrhu zákonů
    - obecný postup
      - pochopení problému
      - analýza věcného záměru a limitů právní regulace
      - návrh možné právní regulace
      - propracování řešení
      - průběžná revize a kontrola až do okamžiku schválení
  - provádění přijatých zákonů
    - domýšlení zákona
  - samostatná nařizovací moc, prerogativa
    - zákonodárná delegace a substitute

ZÁKONODÁRNÁ DELEGACE

- zákaz delegované legislativy
  - např. státní občanství, volby, samospráva
- obligatornost delegované legislativy
- stanovení hranic zákonodárné delegace
  - vláda nesmí vydat nařízení *contra legem*
- odvozenost doby platnosti

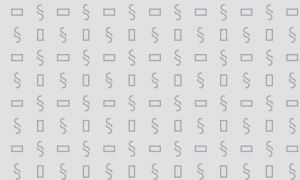
Soudcovská právo tvorba

- součásti
  - soudní precedenty
  - kvaziprecedenty
  - rozhodnutí soudů normativní povahy
- Francie: soudcům je zapovězeno rozhodovat způsobem obecným a nařizujícím o případech, které jsou jim předloženy
  - vázaná aplikace práva
- ustálená/konstatní judikatura

AUTONOMNÍ NORMOTVORBA

- statutární právní předpisy
  - vyhlášky obcí v samostatné působnosti
  - nařízení s omezenou působností osobnostní a prostorovou
- statutární předpisy
  - komorové předpisy zájmové samosprávy
- vnitřní předpisy
  - dispoziční autonomie
  - veřejnoprávní nadřízenost v rámci orgánů veřejné správy

KONSENZUÁLNÍ TVORBA PRÁVA

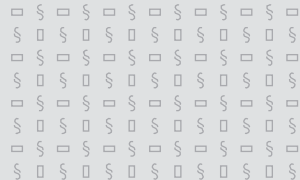
- uplatňuje se zejména v mezinárodním právu
  - mezinárodní smlouvy - zvláštnost vnitrostátní závaznosti
- *opinio communis doctorum*

SPONTÁNNÍ TVORBA PRÁVA

- právní obyčeje
- právní principy
  - F. Bydlinski - fundamentální principy
    1. ochrana elementárních osobnostních hodnot
    2. svoboda
    3. distributivní spravedlnost
    4. existenční minimum
    5. princip diference
    6. komutativní spravedlnost
    7. právní jistota
    8. ochrana nabytých práv
    9. ochrana prostřednictvím státní organizace
    10. účelnost coby vhodnost právní úpravy
    11. účelnost coby užitečnost
    12. účelnost coby hospodářská efektivita

Legislativně-politické principy tvorby práva

- přiměřenost a vhodnost
- vnitřní souladnost práva
- dynamika a stabilita práva
- svrchovanost zákona
- veřejnost práva
- nepřípustnost zpětné účinnosti (*lex retro non agit*)

Legislativní technika

- činnost, která je způsobilá dát právním normám specifickou formu umožňující přenos právních informací k adresátovi právních norem
- výsledkem je vždy vnější forma nositele právní normy (např. právního předpisu) s konkrétním obsahem
- obsah vnější formy se skládá z
  - výrazové stránky - právní jazyk
  - formálního utřídění právního předpisu

PRÁVNÍ JAZYK

- jeden z odborných spisovných jazyků
  - liší se v oblasti lexiky a stylistiky
- funkce právního jazyka
  - regulativní - jazykové vyjádření mocenské regulace
  - informační - oznámení adresátovi druhu požadovaného nebo dovoleného jednání
- rozlišujeme:
  - jazyk zákonodárce
  - jazyk používaný v rozhodovací činnosti
  - jazyk advokátů
  - jazyk právní vědy

PRÁVNÍ JAZYK - POŽADAVKY

- jednoznačnost právních pojmů
  - legální definice
- konstantnost používané terminologie
- srozumitelnost

- při tvorbě zákona se používá oznamovací způsob, přítomný čas a jednotné číslo, pokud z návrhu nevyplývá něco jiného

SYSTEMATIKA ČLENĚNÍ ZÁKONA

- zákon po úvodní věta začíná úvodními ustanoveními obsahující předmět úpravy zákona
  - podle potřeby je možné vložit i vymezení základních pojmů a institutů
- společná úprava věcí týkající se všech nebo většiny ustanovení zákona se zpravidla umísťuje do části „Společná ustanovení“
- vliv navrhovaného právního předpisu na právní vztahy upravené dosavadním právním předpisem se zařazuje do části „Přechodná ustanovení“
- zrušení se řadí do části „Závěrečná ustanovení“
- zákon je potřeba členit
  - části, hlavy, díly, oddíly - obsahově související části delšího zákona
  - zákon se člení na §, ústavní zákon se člení na články
  - paragrafy se člení na odstavce nebo pododstavce

LEGISLATIVNĚ-TECHNICKÉ POŽADAVKY

- do zákona se nesmí přebrat ustanovení jiného zákona - (je-li to nezbytné, pak obecně a v poznámce pod čarou citovat příslušné právní předpisy)
- poznámky pod čarou nejsou součástí právního předpisu - nesmí obsahovat věci, které mají normativní povahu
- novelizace právního předpisu se provádí metodou přímé novelizace

NEDOSTATKY TVORBY PRÁVA

- značné množství podzákoných právních aktů
- vysoký objem tvorby právních norem
- časté změny
- používání neurčitých výrazů
- vzájemná rozpornost
- právní pokusy